

Психолого-педагогічні основи гуманізації технічної освіти

[Професор О. Романовський]

#18-19 от 05.10.2009

« » VIII - « » . « » « –
- » . .

У сучасному суспільстві помітно підвищилася соціальна роль освіти: від її спрямованості і ефективності сьогодні багато в чому залежать перспективи розвитку людства. Освіта, особливо вища, розглядається як головний чинник соціального і економічного прогресу. Причина такої уваги полягає в розумінні того, що найважливішою цінністю і основним капіталом сучасного суспільства є людина, здатна до пошуку і освоєння нових знань і ухвалення нестандартних рішень.

У середині 60-х р. р. передові країни дійшли висновку, що науково-технічний прогрес не здатний вирішити найбільш гострі проблеми суспільства і особи. Як виявилось, між ними існує глибоке протиріччя.

В останні роки все більше стали усвідомлюватися обмеженість і небезпека подальшого розвитку людства шляхом чисто економічного зростання і збільшення технічної могутності, а також та обставина, що майбутній розвиток більше визначається рівнем культури і мудрості людини.

Усе це робить очевидним той факт, що в подоланні найгостріших глобальних проблем людства величезна роль повинна належати освіті. Слід підкреслити, що практично всі розвинені країни проводять різні за глибиною і масштабами реформи національних систем освіти, бо держави усвідомлюють, що рівень вищої освіти в країні визначає її майбутній розвиток. У руслі цієї політики вирішуються питання, пов'язані з якістю освіти, новими функціями вищої школи, кількісним зростанням інформації і поширенням нових інформаційних технологій і так далі.

Але в той же час у світі все наполегливіше даються взнаки проблеми, які не вдається вирішити в рамках реформ, і все частіше говорять про всесвітню кризу освіти. Освітні системи не виконують своєї головної функції – формувати творчі сили суспільства. Разом із

тим хочу підкреслити, що поняття «криза освіти» зовсім не тотожне її абсолютному занепаду.

Сутність світової кризи бачиться перш за все в орієнтації системи освіти в минуле й відсутності орієнтації на майбутнє. Тому реформування вищої школи в нашій країні – нагальна необхідність. Зміни, що відбуваються в суспільстві, усе більш об'єктивізують недоліки вітчизняної вищої освіти:

- неймовірно низька оплата праці фахівців девальвувала цінність вищої освіти, його елітарність і статус, які мусили забезпечити особі певну соціальну роль і матеріальне забезпечення;
- у сучасних умовах країні потрібні такі фахівці, для навчання яких наша освітня система ще не створила науково-методичної бази;
- надмірне захоплення професійною підготовкою шкодить загальному духовному і культурному розвитку особи;
- сформувалося технократичне уявлення про соціальну роль фахівців, культивується неповага до природи і людини;
- кризу перехідного періоду спричинило різке зниження фінансового і матеріального забезпечення освіти;
- усереднений підхід до особи, валовий випуск «інженерної продукції», незатребуваність десятиліттями інтелекту, таланту, моральності, професіоналізму призвели до деградації етичних цінностей, до деінтелектуалізації суспільства, падіння престижу високоосвіченої людини.

Однією з найважливіших проблем сучасної освіти, що викликає особливу тривогу, є «вимивання» з підготовки фахівця гуманітарного компонента. Але ж життя людей повинне регулюватися новими цінностями й ідеалами, нова цивілізація має бути гуманною і етичною. У нових технологічних системах все складніше здійснювати зовнішній контроль над діяльністю працівника і якістю його праці. Різко зростає значення етичних і психологічних якостей особистості, таких як чесність, сумлінність, дисциплінованість, наполегливість, урівноваженість, здатність приймати виважені рішення, тобто тих якостей, які в сумарному вигляді можна співвіднести з поняттям «відповідальність».

Йдеться про виховання у студентів уявлення про їх особисту відповідальність за історичні долі людства, розуміння того, що свобода творчості нерозривно пов'язана з відповідальністю вченого та інженера.

У зв'язку з цим усе наполегливіше постає питання про необхідність зміни парадигми освіти. Сучасна парадигма освіти повинна бути гуманістичною, оскільки в центрі її – людина, її духовний розвиток, система цінностей. Вона мусить ставити завдання формування етичних і вольових якостей спеціаліста, розвивати творчу свободу особи.

У зв'язку з цим виразно усвідомлюється проблема гуманізації і гуманітаризації освіти, яка при новій методології набуває набагато глибшого сенсу, ніж просто залучення людини до гуманітарної культури. Мета і зміст гуманітаризації визначаються суспільними потребами, яким вона повинна відповідати. Вона особливо актуальна у сфері технічної освіти. Відомі вчені так визначають спустошуючу дію на людську культуру технократичного мислення:

«Для технократичного мислення не існує категорій моральності, совісті, людського переживання і гідності». Фахівець технічного профілю може виконувати завдання з найбільшою ефективністю для виробництва, але в той же час він може не враховувати інтереси суспільства в інших ракурсах життєдіяльності соціуму.

Поняття «гуманізм» пов'язане з поняттям «людина». Складність визначення співвідношення понять «гуманізму» (як все, що пов'язане з людиною) і «гуманітаризму» (як все, що пов'язане з гуманітарними науками і предметами) полягає у тому, що визначення цих понять рухливі. Вони набувають нових відтінків у кожен історичну епоху, і, залежно від того, як трактується поняття свободи і природи людини, поняття «гуманізм» визначається по-різному. Це поняття «гуманізм» детермінує усі гуманітарні науки і предмети. Гуманізм – це явище культури й історії, система переконань, що історично склалася і історично змінюється, визнає цінність людини, а гуманітаризація – це процес твердження, укорінення, інституалізації цієї системи переконань за допомогою гуманітарних наук.

У значній частині науково-технічної інтелігенції панує технократичний стиль мислення, який «вбирають» у себе і студенти з самого початку навчання у вузі. Тому вони ставляться до вивчення гуманітарних дисциплін, як до чогось другорядного, проявляючи інколи відвертий нігілізм.

Сутність гуманітаризації освіти бачиться перш за все у формуванні культури мислення, творчих здібностей студента на основі глибокого розуміння всієї культурної спадщини. Вуз покликаний підготувати фахівця, здібного до постійного саморозвитку, самовдосконалення, і чим багатшою буде його натура, тим яскравіше вона виявиться в професійній діяльності. Саме пошуку шляхів збільшення фундаментальної та гуманітарної складової, підвищення її рівня в університетській освіті і присвячена міжнародна науково-методична конференція «Фундаментальна освіта і формування гуманітарно-технічної еліти» яка відбудеться 7–9 жовтня 2009 року в НТУ «ХПІ». Всіх, хто не байдужий до цієї проблеми, запрошуємо до дискусії.

Професор О. Романовський, лауреат Державної премії України, академік Академії політичних наук, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки і психології НТУ «ХПІ»